

Lastekaitseseaduse mõju ja seosed asendushooldusele

Tõnu Poopuu
laste õiguste juht

Ettekande teemad

- Eelnõu menetlemise protsess ja seaduse rakendamine;
- Seaduse eesmärk;
- Lapse õiguste ja heaolu tagamise põhimõtted;
- Lastekaitsekorraldus ja järelevalve;
- Lastekaitsetöötaja ja lapsega töötav isik;
- Last kasvatava isiku ja lapsega töötava isiku kohustused;
- Abivajava lapse abistamine;
- Perekonnast eraldatud lapse kaitse;
- Lasteasutus ja lasteasutuse sisehindamine;
- Lasteasutuses viibiva lapse õigused

Eelnõu menetlemise protsess

Koostamine põhines kolmel olulisel dokumendil:

- ÜRO lapse õiguste konventsioon (LÕK);
- Laste ja perede arengukava 2012-2020;
- Reformierakonna ja IRL koalitsiooni moodustatud ning aastatel 2011–2014 võimul olnud Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm aastateks 2011–2015

Kooskõlastamine:

- Kooskõlastamisel eelnõude infosüsteemis EIS;
- Avalikul konsulteerimisel osalusveebis osale.ee
- Kokku laekus ca 400 märkust, arvamust ja seisukohta

Seaduse rakendamine

Seaduse jõustub 01. jaanuar 2016.

Seadusega ettenähtud peamised tegevused:

- Sotsiaalkindlustusameti baasil lastekaitse rakendusüksuse käivitamine kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöö kvaliteedi ja mõjusate teenuste kättesaadavuse parandamiseks;
- Kohalike omavalitsuste lastekaitsetöötajate töönoustamise (supervisiooni) korraldamine;
- Lastekaitsetöötajatele täiendkoolituse korraldamine.

Seaduse rakendamise maksumus perioodil 2016–2021 on konservatiivsete hinnangute alusel ca **6,5 miljonit eurot**

Seaduse eesmärk

Seaduse eesmärgiks on **lapse väärtustamine ühiskonnas.**

Selleks tuleb **igakülgsest tagada** lapse õigused ja heaolu, olenemata sellest, kas laps kasvab bioloogilises peres, eestkosteperes või viibib ta hooldusel perekonnas või asenduskodus.

Seadus sätestab selged **lapse õiguse ja heaolu tagamise põhimõtted** ning **valdkondadeüleised tegevused** lastekaitse korraldamisel.

Seaduse keskmes on lapse heaolu

Lapse heaolu on lapse arengut toetav seisund, milles lapse füüsilised, tervislikud, psühholoogilised, emotsionaalsed, sotsiaalsed, kognitiivsed, hariduslikud ja majanduslikud vajadused on rahuldatud.

Selleks:

- **Ennetada lapse heaolu ja arengut ohustavaid riske** ja pakkuda meetmeid, mis on lapse vajadusest lähtuvad ja peresuhteid toetavad ning õigeaegsed, tulemuslikud ja pikaajase positiivse mõjuga;
- **Pere on lapse esmase heaolu tagaja** (perekonda toetav lastekaitsetöö, nt positiivse vanemluse programmid) ning riik ja kohalikud omavalitsused peavad peret lapse kasvatamisel toetama;
- **Valdkondadeülene ja –vaheline koostöö** ning koordinatsioon, kaasates last ja peret.

Lapse õiguste ja heaolu tagamise põhimõtted

- Igal lapsel on sünnipärane õigus elule, ellujäämisele ja arengule (LÕK art 6);
- Igal lapsel on õigus võrdsele kohtlemisele ilma igasuguse diskrimineerimiseta (LÕK art 2);
- Kõigis lapsi puudutavates ettevõtmistes tuleb esikohale seada lapse huvid (LÕK art 3);
- Igal lapsel on õigus iseseisvaks seisukohavõtuks kõikides teda puudutavates küsimustes ning õigus väljendada oma vaateid (LÕK art 12).

Lapse huvidest lähtumine

Kõigi last mõjutavate otsuste tegemisel **tuleb selgitada välja lapse huvid** ning lähtuda otsuse tegemisel nendest kui esmatähtsast kaalutlusest, selleks:

- selgitada välja kogu info, mis on vajalik, hindamaks otsuse mõju lapse õigustele ja heaolule;
- selgitada lapsele kavandatava otsuse sisu ja põhjuseid, kuulata laps ära tema vanust ja arengutaset arvestades sobival viisil;
- **kõiki asjassepuutuvaid asjaolusid kogumis hinnates** kujundada põhjendatud seisukoht lapse parima huvi osas.

Lapsele tuleb **selgitada** tema arvamuse arvestamata jätmise põhjuseid.

Lapse väärkohtlemise keeld

Lapse hooletusse jätmise, lapse vaimne, emotsionaalne, kehaline ja seksuaalne väärkohtlemine, sealhulgas lapse alavääristamine, hirmutamise ja **kehaline karistamine**, samuti lapse karistamine mis tahes muul viisil, mis ohustab tema vaimset, emotsionaalset või füüsilist tervist, on keelatud.

Tegu ei ole lapse väärkohtlemisega, kui lapse või teiste isikute tervise ja elu kaitseks tuleb lapse ohjeldamiseks kasutada füüsilist jõudu lapse liikumise või liigutuste piiramiseks määral, mis on proportsionaalne ja vähim vajalik teda ähvardava või temast lähtuva ohu tõrjumiseks.

Füüsilist jõudu **ei ole lubatud kasutada karistuse eesmärgil**.

Lastekaitse korraldus

Vabariigi Valitsus

Asjakohaste **õigusaktide eelnõude** ja **riiklike strateegiate väljatöötamine ning jätkusuutliku rahastamise tagamine**

Lastekaitse nõukogu

Riigi **lastekaitsepoliitika eesmärkide** seadmine ja nende elluviimiseks vajalike **tegevuste koordineerimine**

Sotsiaalministeerium

Lastekaitsepoliitika väljatöötamine ja selle rakendamine koordineerimine. **Lastekaitsemeetmete planeerimine** ja arendamine. **Lastekaitsetöötajate täienduskoolituse korraldamine.**

Sotsiaalkindlustusamet

KOV-ide nõustamine; rahvusvahelise lapsendamise korraldamine; ööpäevaringne nõustamine abivajava või hädaohus oleva lapse abistamiseks; **riikliku ja haldusjärelevalve teostamine** ning **lastekaitsetöötajate töö nõustamise** korraldamine.

Maavanem

Riikliku järelevalve teostamine **asendushooldusteenuse** ja **riigi rahastatava lapsehoiuteenuse osas**

Kohalik omavalitsus

Lapse õigusi ja heaolu tagavate arengukavade, programmide ja projektide väljatöötamine ning nende rakendamine. Jätkuvalt pakuvad kohalikud omavalitsused erinevaid lapsi ja peresid toetavaid teenuseid, toetusi ja muud abi

Riiklik- ja haldusjärelevalve

Riiklikku järelevalvet teostavad (korrakaitseorganid)

- Sotsiaalkindlustusamet;
- maavanem;
- kohalikud omavalitsused;
- Tarbijakaitseamet

Haldusjärelevalvet teostab Sotsiaalkindlustusamet.

Riikliku järelevalve erimeetmed (KoRS § 30-32 ja 49-52)

- küsitlemine ja dokumentide nõudmine;
- kutse ja sundtoomine;
- isikusamasuse tuvastamine;
- vallasasja läbivaatus;
- valdusesse sisenemine;
- valduse läbivaatus;
- vallasasja hoiulevõtmine

Kohalikul omavalitsusel on õigus teha **last kasvatavale isikule ettekirjutusi** abivajava lapse kaitseks ja **kohustada last kasvatavat isikut tegema koostööd** lastekaitsetöötajaga.

Lastekaitsetöötajal on õigus **valdusesse sisenemiseks ohukahtluse korral** ohu väljaselgitamiseks.

Lastekaitsetöötaja

Lastekaitsetöötaja on Sotsiaalkindlustusameti, maavalitsuse või kohaliku omavalitsuse **ametnik**, kes täidab talle käesoleva seaduse või muu õigusakti alusel pandud ülesandeid lapse õiguste ja heaolu tagamisel.

Lastekaitsetöötajal peab olema **erialane ettevalmistus ja kõrgharidus**.

Lastekaitsetöötaja peab **hiljemalt kahe aasta jooksul alates lastekaitsetöötajana teenistusse asumisest omandama sotsiaaltöötaja kutse** spetsialiseerumisega lastekaitsele.

Lastekaitsetöötajana ja lapsega töötava isikuna töötamise piirangud

- Alaealiste vastu suunatud kuriteod (alaealiste seksuaalne kuritarvitamine, lapsporno omamine, alaealiselt seksuaalteenuse ostmine);
- Seksuaalkuriteod (vägistamine, seksuaalvahekorraks sundimine, prostitutsioonile kaasaaitamine);
- Vägivallakuriteod (tapmine, mõrv, tervisekahjustuse tekitamine, röövimine raskendavatel asjaoludel);
- Narkokuriteod

Lapsega töötav isik

Lapsega töötav isik on töös või kutsetegevuses **lapsega vahetult kokku puutuv isik**, samuti vabatahtlikus tegevuses, asendusteenistuses teenimisel, tööturuteenuste osutamisel või praktikandina lapsega vahetult kokku puutuv isik.

Last kasvatav isik

Last kasvatav isik on **lapsevanem** või **last tegelikult kasvatav isik**.

Last kasvatava isiku ja lapsega töötava isiku kohustused

Lapse eest hoolitsemisel ja lapse kasvatamisel peab lapse **vanust ja arengutaset arvestades:**

- arutama lapsega hooldus- ja kasvatusküsimusi;
- juhendama ja suunama last iseseisvalt tegutsema;
- selgitama lapsele, kuidas hoida oma tervist ning kuidas vähendada riske ja ennetada ohte.

Lapse abivajaduse ilmnmisel **peab otsima abi** ja vajaduse korral **tegema koostööd** lastekaitsetöötaja või teiste lapsega töötavate isikutega.

Lapse abivajaduse ilmnmisel või selle kohta teate saamisel peab lapsega töötav isik **viivitamata teavitama sellest last kasvatavat isikut.**

Abivajav laps ja tema abistamine

Abivajav laps on laps, **kelle heaolu on ohustatud või kelle puhul on tekkinud kahtlus tema väärkohtlemise, hooletusse jätmise või muu lapse õigusi rikkuva olukorra suhtes**, ja laps, kelle käitumine ohustab tema enda või teiste isikute heaolu.

- Igal isikul on **kohustus abivajavast lapsest teavitada** viivitamata asukohajärgset kohalikku omavalitsust või lasteabitelefoni 116 111;
- Lastekaitsetöötaja või **lapsega töötav isik** peab **lapse abivajadust hindama**, kaasates vajadusel asjaomase spetsialisti;
- Lapse abistamine peab **toetama lapse ja last kasvatava isiku vahelisi suhteid** ja selleks tuleb rakendada võrgustikutööd järgides juhtumikorralduse põhimõtteid.

Perekonnast eraldatud lapse kaitse

Kohalik omavalitsus peab perekonnast eraldatud lapsele eestkostja valimisel, lapsendamiseks nõusoleku andmisel, kasuperekonna sobivuse hindamisel ja lapse asendushooldusele paigutamisel **lähtuma lapse üleskasvatamise järjepidevusest**, arvestades lapse etnilist, usulist, kultuurilist ja keelelist päritolu.

Lastekaitsetöötaja koostöös last kasvatava isiku või lasteasutusega on kohustatud andma lapsele **teavet tema päritolu, perekonnast eraldamise põhjuste ja teda puudutavate edasiste hooldusküsimuste kohta** ning võimaluse korral säilitama ja toetama perekonnast eemal viibiva lapse ja tema perekonna vahelisi suhteid.

Õdede ja vendade lahutamine pärast perekonnast eraldamist võib olla vaid **äärmuslik abinõu**.

Lastekaitsetöötaja koostab perekonnast eraldatud lapsele **juhtumiplaani** ning tagab selle **perioodilise ülevaatamise** ja vajaduse korral muutmise koostöös **lapse ja last kasvatava isikuga**.

Lasteasutus

Lasteasutus on riigi või kohaliku omavalitsuse üksuse asutus, avalik-õiguslik või eraõiguslik juriidiline isik või füüsiline isik, kes seaduse või muude õigusaktide alusel osutab **lastele sotsiaal-, haridus- või statsionaarseid tervishoiuteenuseid.**

Lasteasutuse sisehindamine

Sisehindamise käigus hinnatakse lasteasutuse töökorraldust ja töökeskkonda ning **tegevuste tulemuslikkust lapse õiguste ja heaolu tagamisel.**

Sisehindamist korraldab lasteasutuse juht.

Laste hoolekandeaasutuse sisehindamine

Sotsiaalhoolekande seadust täiendatakse §-ga 18²:

Sisehindamine on pidev protsess, mille eesmärk on **tagada hooldusel viibiva lapse arengut toetavad tingimused ja asutuse järjepidev areng.**

Sisehindamise käigus hinnatakse pakutava **hoolduse vastavust lapse eale ja seisundile** ning asutuse töökorraldust ja juhtimist.

Sisehindamist tehakse **vähemalt üks kord kolme aasta** jooksul.

Laste hoolekandeaasutuse sisehindamise korra **kehtestab asutuse juht**, esitades selle enne arvamuse andmiseks asutuse pidajale.

Lasteasutuses viibiva lapse arvamuse ja kaebuse esitamise õigus

Lapsel on õigus **sõltumatult** võtta ühendust last kasvatava isiku, kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötaja ja õiguskantsleriga ning esitada neile **lasteasutuse tegevuse kohta arvamusi ja kaebusi**.

Lasteasutus peab selleks looma **tingimused ja registreerima** lapse arvamused ja kaebused ning andma **viivitamata asjakohast tagasisidet**.

Vajadusel tuleb ette näha muudatused lasteasutuse igapäevaelu korralduses.

Lasteasutus **ei avalda** lasteasutuse kohta arvamuse või kaebuse esitanud **lapse isikut ega arvamuse või kaebuse esitamise fakti**, välja arvatud süüteo menetluses.

Tänan!